

Legalne jednostki miar wykorzystywane w ochronie atmosfery i pokrewnych specjalnościach naukowych

Legalne jednostki miar:

1). należące do układu SI :

- podstawowe,
- uzupełniające
- pochodne

2). legalne, ale spoza układu SI

Ad. 1). Układ SI określono i zaaprobowano przez Międzynarodowy Komitet Miar w 1960r. W Polsce wprowadzono go w ustawodawstwie w 1966r.

L.p.	Nazwa wielkości	Nazwa jednostki	Symbol jednostki
Jednostki podstawowe			
1	długość	metr	m
2	masa	kilogram	kg
3	czas	sekunda	s
4	prąd elektryczny (natężenie prądu elektrycznego)	amper	A
5	temperatura termodynamiczna	kelwin	K
6	liczność materii	mol	mol
7	światłość	kandela	cd
Jednostki uzupełniające			
1	kąt płaski	radian	rad
2	kąt bryłowy	steradian	sr

Jednostek pochodnych można wyprowadzić kilkaset, a jednostek najważniejszych wielkości fizycznych opisano obecnie około trzystu.

Do każdej można zastosować dodatkowo przedrostki wielokrotne i podwielokrotne.

PRZEDROSTKI WIELOKROTNE I PODWIELOKROTNE

	Nazwa liczby	Wartość	Nazwa przedrostka	Obowiązujący symbol
przedrostki wielokrotne	biliard	10^{15}	peta	P
	bilion	10^{12}	tera	T
	miliard	10^9	giga	G
	milion	10^6	mega	M
	tysiąc	10^3	kilo	k
	sto	10^2	hekto	h
	dziesięć	10^1	deka	da
przedrostki podwielokrotne	jedna dziesiąta	10^{-1}	decy	d
	jedna setna	10^{-2}	centy	c
	jedna tysięczna	10^{-3}	mili	m
	jedna milionowa	10^{-6}	mikro	μ
	jedna miliardowa	10^{-9}	nano	n
	jedna bilionowa	10^{-12}	piko	p
	jedna biliardowa	10^{-15}	femto	f

W powyższej tabeli podano zakres od 10^{-15} do 10^{15} , taki jaki najczęściej jest używany.

Spotykane są czasami zapisy symboli decy jako **dc** oraz deka jako **dk** są błędne, np. dcm^3 – to nie jest symbol decymetra sześciennego (prawidłowo: **dm³**)
 dkg – to nie jest symbol dekagrama (prawidłowo: **dag**)

Przedrostki dodaje się najczęściej do jednostek układu SI, ale czasami również do innych, np.

- **hl** (hektolitr, $1 \text{ hl} = 100 \text{ l} = 100 \text{ dm}^3$)
- **kt** (kilotony, $1 \text{ kt} = 1000 \text{ t} = 10^6 \text{ kg}$)
- **Mt** (megatony, $1 \text{ Mt} = 10^6 \text{ t} = 10^9 \text{ kg}$), ale uwaga – symbol **Mt** może również oznaczać **tonę metryczną**, czyli wtedy $1 \text{ Mt} = 1000 \text{ kg}$; taki zapis spotyka się w niektórych opracowaniach i międzynarodowych bazach danych, np. *FAO STAT – Agriculture/Pesticide*). Aby uniknąć pomyłek lepiej stosować układ SI, czyli zamiast tony – megagram (Mg), a zamiast megatony – teragram (Tg).

Ad. 2). JEDNOSTKI LEGALNE SPOZA UKŁADU SI

To takie, które nie należą do układu SI, ale ze względu na ich powszechność stosowania w danych kraju, przyzwyczajenia i tradycję, można stosować.

Jednostki nielegalne można stosować pod warunkiem jednoczesnego wyrażania wielkości z odpowiednią jednostką legalną, np.

- śruba o średnicy $\Phi = 1''$ (25,4 mm)
- piec o mocy $P = 10000 \text{ Btu/h}$ (2,9306 kW)
- kaloryczność batonika = 250 kcal (1045 kJ)

Przykłady legalnych w Polsce jednostek spoza układu SI:

L.p.	Nazwa wielkości	Nazwa jednostki	Symbol jednostki	Niektóre relacje między jednostkami
1	powierzchnia	ar hektar	a ha	$1 \text{ a} = 100 \text{ m}^2$ $1 \text{ ha} = 100 \text{ a} = 10000 \text{ m}^2$
2	objętość	litr mililitr	l (L) ml (mL)	$1 \text{ l} = 1 \text{ dm}^3 = 10^{-3} \text{ m}^3$ $1 \text{ ml} = 1 \text{ cm}^3 = 10^{-3} \text{ l}$
3	masa	tona (tona metryczna)	t	$1 \text{ t} = 1 \text{ Mg} = 1000 \text{ kg}$
4	masa atomowa	jed. masy atm.	u	$1 \text{ u} = 1,66054 \cdot 10^{-27} \text{ kg}$
5	czas	minuta	min	$1 \text{ min} = 60 \text{ s}$
		godzina	h	$1 \text{ h} = 60 \text{ min}$
		doba	d	$1 \text{ d} = 24 \text{ h}$
		rok	a (rok)	$1 \text{ rok} = 8760 \text{ h}$
		i inne jednostki kalendarzowe (tydzień, miesiąc itp.)		
6	temperatura: a). stan temp. b). różnica temp.	stopień Celsjusza	°C	a). $t[^\circ\text{C}] = T[\text{K}] - 273,15$ b). $1 \text{ }^\circ\text{C} = 1 \text{ K}$
7	ciśnienie	atmosfera bar	atm bar	$1 \text{ atm} = 101325 \text{ Pa}$ $1 \text{ bar} = 10^5 \text{ Pa}$
8	kąt płaski	stopień grad	° g	$1^\circ = \pi/180 \text{ rad}$ $1^g = \pi/200 \text{ rad}$
9	stosunek dwóch wartości tej samej wielkości (np. stężenie obj.)	procent promil część milionowa część miliardowa	% ‰ ppm ppb	$1 \% = 10^{-2}$ $1 \text{ ‰} = 10^{-3}$ $1 \text{ ppm} = 10^{-6}$ $1 \text{ ppb} = 10^{-9}$

PRZYKŁADY JEDNOSTEK PROSTYCH I ZŁOŻONYCH

1). MASA

$$\begin{aligned}1 \text{ kg} &= 1000 \text{ g} \\1 \text{ Mg} &= \boxed{1 \text{ t}} = 1000 \text{ kg} \\1 \text{ Gg} &= 1000 \text{ Mg} = 10^6 \text{ kg}\end{aligned}$$

W ramce podano legalne
jednostki spoza układu SI

$$\begin{aligned}1 \text{ mg} &= 10^{-3} \text{ g} = 10^{-6} \text{ kg} \\1 \mu\text{g} &= 10^{-3} \text{ mg}\end{aligned}$$

*Tona brytyjska i amerykańska, funty, uncje itp.
są w Polsce nielegalne*

2). LICZNOŚĆ MATERII

$$\begin{aligned}1 \text{ mol} &= 6,022 \cdot 10^{23} \\1 \text{ mmol} &= 10^{-3} \text{ mol} \\1 \mu\text{mol} &= 10^{-3} \text{ mmol}\end{aligned}$$

3). TEMPERATURA

“Długości” jednostki w skali Celsjusza i Kelvina są jednakowe, lecz same skale są przesunięte o 273,15.

Dlatego stan temperatury podajemy z przesunięciem, np.

$$t = \boxed{10 \text{ }^\circ\text{C}} \rightarrow T = 10 + 273,15 = 283,15 \text{ K},$$

a różnicę temperatur bez przesunięcia np.

$$\Delta t = \boxed{5 \text{ }^\circ\text{C}} \rightarrow \Delta T = 5 \text{ K}$$

Wyjaśnienie na przykładzie:

$$\Delta t = t_2 - t_1 = 5 \text{ }^\circ\text{C} - 0 \text{ }^\circ\text{C} = \boxed{5 \text{ }^\circ\text{C}}$$

$$\begin{aligned}\Delta T &= T_2 - T_1 = (5 + 273,15) - (0 + 273,15) = \\&= 278,15 \text{ K} - 273,15 \text{ K} = \mathbf{5 \text{ K}}\end{aligned}$$

4). DŁUGOŚĆ

$$\begin{aligned}1 \text{ km} &= 1000 \text{ m}, & 1 \text{ cm} &= 10^{-2} \text{ m} \\1 \text{ mm} &= 10^{-3} \text{ m}, & 1 \mu\text{m} &= 10^{-6} \text{ m} \text{ itp.}\end{aligned}$$

*Cal, stopa, jard, mila itp. są w
Polsce nielegalne*

5). POWIERZCHNIA (pole powierzchni)

$$1 \text{ km}^2 = (1000 \text{ m})^2 = 1000^2 \text{ m}^2 = 10^6 \text{ m}^2$$

$$1 \text{ ha} = 10^4 \text{ m}^2$$

$$1 \text{ km}^2 = 10^6/10^4 = 100 \text{ ha}$$

Akr, morga itp. są w Polsce nielegalne

6). OBJĘTOŚĆ

$$1 \text{ dm}^3 = (0,1 \text{ m})^3 = 0,001 \text{ m}^3$$

$$1 \text{ dm}^3 = 1 \text{ L}$$

$$1 \text{ cm}^3 = 10^{-3} \text{ dm}^3$$

$$1 \text{ cm}^3 = 1 \text{ mL}$$

Galon, baryłka, pint itp. są w Polsce nielegalne

7). SIŁA (wzór: $F = m \cdot a$)

$$1 \text{ N} = 1 \text{ kg} \cdot \text{m} \cdot \text{s}^{-2}$$

8). ENERGIA, PRACA, CIEPŁO (wzór: $W = F \cdot s$)

$$1 \text{ J} = 1 \text{ N} \cdot \text{m} = 1 \text{ kg} \cdot \text{m}^2 \cdot \text{s}^{-2}$$

$$1 \text{ kWh} = 1000 \text{ J} \cdot \text{s}^{-1} \cdot 3600 \text{ s} = 3\,600\,000 \text{ J} = 3,6 \text{ MJ}$$

Brytyjskie jednostki cieplne (Btu), kalorie (cal) itp. są w Polsce nielegalne

9). MOC (wzór: $P = W/t$)

$$1 \text{ W} = 1 \text{ J} \cdot \text{s}^{-1}$$

Koń mechaniczny itp. są w Polsce nielegalne

10). Moc i energia elektryczna a cieplna

Moc cieplna elektrociepłowni:

MW_t

Moc elektryczna elektrociepłowni:

MW_e

Ilość energii cieplnej wytworzonej:

$$1 \text{ GWh}_t = 3,6 \text{ TJ}_t$$

Ilość energii elektrycznej wytworzonej:

$$1 \text{ GWh}_e = 3,6 \text{ TJ}_e$$